Neden Her Şey Hâlâ Yok Olup Gitmedi?

"... hiçlikle birlikte yaşamayı öğrenmek gerekmektedir. Asıl önemli ve değerli olan şey hiçliktir... Bu bir nihilizm olarak nitelendirilebilir mi? Hayır nitelendirilemez, zira nihilizm hiçliğin unutulması demektir. Sahip olduğu o insanı her şeye karşı duyarsız kılma gücü sayesinde nihilist olan bir şey varsa o da sistemdir. Baudrillard'ın deyimiyle sistem "hakikaten inkârcıdır", çünkü kendisi hiçliğin, her türlü illüzyonun inkâr edilmiş biçimidir. Geriye meydan okuyan, dünyanın bir illüzyona benzediğini iddia edip, bir şeyler olması gerekirken neden hiçbir şey olmadığını soran ve "hiç bitip tükenmeyecek bir anlam görünümüne sahip hiçliğin peşini bırakmayan" radikal düşünceden başka bir şey kalmamıştır.

Bu bir karşı metafizik düşünce değil, tamamıyla metafizik düşünce karşıtı olarak nitelendirilebilecek bir düşüncedir."

François L'Yvonnet

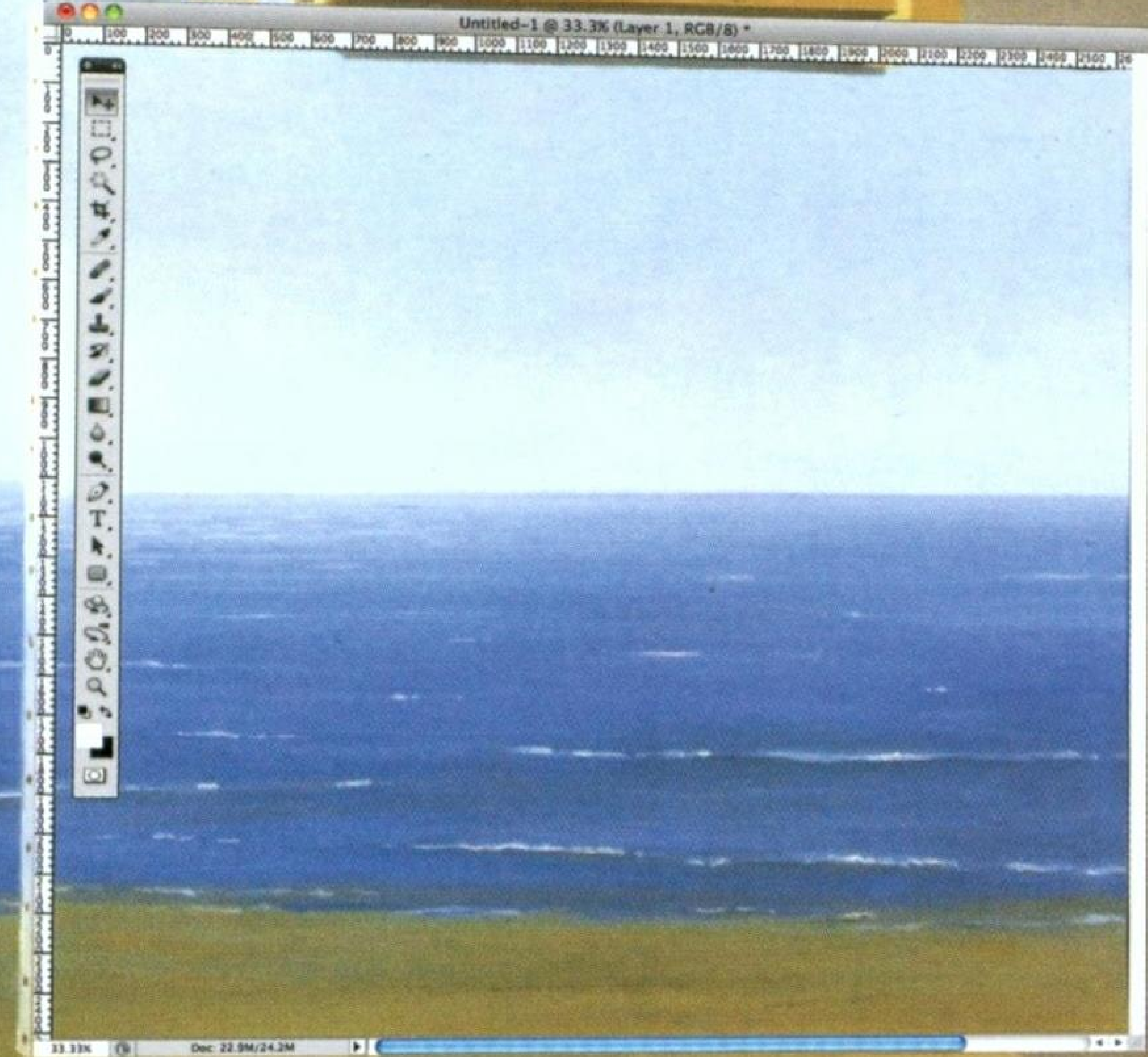
Jean Baudrillard (1929-2007) postyapısalcı felsefe ve postmodernizm üzerine çalışmalarıyla ünlenmiş bir düşünürdür. Sorbonne Üniversitesi'nde Almanca okudu. Mezun olduktan sonra bir süre eğitim kurumlarında Almanca öğretti. 1950-1960'lar arasındaki dönemde, Cezayir sorunu yaşamını ve düşüncesini fazlasıyla etkiledi. Almanca öğrettiği bu dönemde sosyoloji dalındaki doktora tezine de devam etti. 1966'da doktora tezini bitirdi. Eyül 1966'da Université de Paris-X Nanterre'de asistan oldu. 1968'deki öğrenci eylemlerinin etkisinde kaldı, Yapısal Marksizm ve medya teorileriyle ilgilendi. 1972'de aynı üniversitede profesör olarak sosyoloji dersleri vermeye başladı. 1987'den 1990'a kadar Université de Paris-IX Dauphine'de görev aldı. Çok sayıda önemli esere imza atmıştır.

BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Neden Her Şey Hâlâ Yok Olup Gitmedi? Jean Baudrillard

Neden Her Şey Hâlâ Yok Olup Gitmedi?

Jean Baudrillard

BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Oğuz Adanır 1975'te Paris I Panthéon-Sorbonne Üniversitesi Sanat ve Arkeoloji Enstitüsü'nden (Sinema-TV) lisans diplomasını aldı. Ertesi yıl aynı kurumda yüksek lisansını, 1979'da da doktorasını tamamladı. 1994'te profesör olan Oğuz Adanır o tarihten bu yana Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sinema-TV Bölüm Başkanlığı görevini yürütmektedir. Sinema-TV yazarlığı, simülasyon, sinema-TV'de yaratıcılık ve semiyoloji konularında dersler vermektedir. Eserlerinden bazıları şunlardır: *İşitsel ve Görsel Anlam Üretimi*, *Sinemada Anlam ve Anlatım*, *Eski Dünyaya Yeni Bir Bakış* (3 cilt), *Baudrillard'ın Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler*, *Kapitalizm Öncesi Evrensel Kültür/Zihniyetten Günümüze "Osmanlı ve Ötekiler"*. Çok sayıdaki çeviri eserlerinden bazıları ise şunlardır: *Sinemada Anlam Üstüne Denemeler* (Christian Metz), *Sinema Estetiği ve Psikolojisi* (Jean Mitry), *Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu* (Jean Baudrillard), *Üretimin Aynası* (Jean Baudrillard), *Foucault'yu Unutmak* (Jean Baudrillard), *Simülakrlar ve Simülasyon* (Jean Baudrillard), *Çaresiz Stratejiler* (Jean Baudrillard), *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm* (Jean Baudrillard), *Ahlak Eğitimi* (Emile Durkheim), *Anahtar Sözcükler* (Jean Baudrillard), *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği* (Jean Baudrillard), *İlkel İnsanda Ruh Anlayışı* (Lucien Levy-Bruhl), *İlkel Toplumlarda Mistik Deneyim ve Simgeler* (Lucien Levy-Bruhl), *Amerika* (Jean Baudrillard).

NEDEN HER ŞEY HÂLÂ YOK OLUP GİTMEDİ?

JEAN BAUDRILLARD

Çeviren: Oğuz Adanır

BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Jean Baudrillard
Pourquoi tout n'a-t-il Pas déjà disparu?

Neden Her Şey Hâlâ Yok Olup Gitmedi?

BÜTEK Boğaziçi Eğitim Turizm Teknopark Uyglama
ve Dan. Hiz. San. Tic. A.Ş.
Boğaziçi Üniversitesi Güney Kampüs, 7. Lojman,
3. Kat, P.K. 34342, Bebek-Beşiktaş/İstanbul
Telefon: 0212 359 46 30

Yönetim Yeri:
Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi
Boğaziçi Üniversitesi Uçaksavar Kampüsü
Garanti Kültür Merkezi, Arka Giriş
Etiler/İstanbul

bupress@buvak.org.tr, bupress@boun.edu.tr
www.bupress.org, www.bupress.net
Telefon ve faks: (90) 212 257 87 27
Sertifika No: 10821

Bu kitabın yayın hakları Anatolialit Telif ve Tercümanlık Hizmetleri aracılığıyla alınmıştır.

Genel Yayın Yönetmeni: Murat Gülsoy
Kapak Tasarımı: Kerem Yeğin
Baskı: G.M. Matbaacılık ve Ticaret A.Ş.
100 Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi, 1. Cadde, No: 88
Bağcılar/İstanbul
Telefon: (0212) 629 00 24
Sertifika No: 12358

Birinci Basım: Mayıs 2012

Boğaziçi University Library Cataloging in Publication Data
Baudrillard, Jean.
Neden Her Şey Hâlâ Yok Olup Gitmedi? / Jean Baudrillard; çeviren Oğuz Adanır
40 p. ; 21 cm.
ISBN 978-605-4238-78-1

1. Nothing (Philosophy). 2. Nonbeing. I. Adanır, Oğuz.
BD398.B38

ÖNSÖZ

Hiçbir şeye sahip olmayanın elindeki alınacak.
Matta, 25:29[1]

"Bir şeyler olması gerekirken neden hiçbir şey yok?" sorusu Leibniz'in sorduğu sorunun tam tersi olup, böyle bir soru sormak metafizik düşüncenin de kesinlikle saf dışı edilmesi anlamına geliyor.

Artık varlık yok hiçlik var. Borges'in dostu olan Macedonio Fernández daha önce hiçlikle ilgili bir araştırma yaparak sorgulamayı olabilecek en uç noktalara taşımış Arjantinli bir yazardır: *"Hiçlik de dahil olmak üzere hiçlik konusunda, yalnızca hiçlik konusunda ama tamamıyla değil her şey araştırılabilir. Hiçlik konusunda daha ileri gidilerek hiçliğin sahip olduğu pek çok ince ayrıntıya kadar inilebilir."*[2] Jean Baudrillard bu hiçlik sınırlarını daha da genişleterek en ince ayrıntılara kadar inmektedir. Burada bir sonuca varmak gerekmektedir. İyiliğin, kötülüğün saf dışı edilmesinin; sonsuzluğun, zamanın saf dışı edilmesinin; her şeyin/hepsinin, hiçliğin saf dışı edilmesinin bir sonucu olduğu düşünülüyordu. İnsanlar her zaman her şeyi bir araya getirmek,

---

[1] Jean Baudrillard tarafından aktarılmıştır, *Les Exilés du dialogue* (Enrique Valiente Noailles ile birlikte gerçekleştirilen kitap), Paris, Galilée, 2005, s. 154.

[2] *Papiers de Nouveauvenu et continuation de Rien,* Paris, José Corti, 1992, s. 157.

ikiliği indirgemek, kötülüğü saf dışı etmek, hiçliği yok etmek gibi totaliter bir tavır takınmışlardır. Bu yöntemle de dünyadaki anlam karmaşasına bir son vermişlerdir.

Oysa hiçlikle birlikte yaşamayı öğrenmek gerekmektedir. Asıl önemli ve değerli olan şey hiçliktir. "Uçan bir güvercin[3] için hava ve rüzgâr ne anlama geliyorsa, insan için de hiçlik o kadar hayati bir öneme sahiptir." Kant'ın verdiği örnekteki "hafif güvercin" her türlü direnci alt ettiği takdirde daha iyi uçabileceğini düşünmektedir.

Bu bir nihilizm olarak nitelendirilebilir mi? Hayır nitelendirilemez, zira nihilizm hiçliğin unutulması demektir. Sahip olduğu o insanı her şeye karşı duyarsız kılma gücü sayesinde nihilist olan bir şey varsa o da sistemdir. Baudrillard'ın deyimiyle sistem "hakikaten inkârcıdır", çünkü kendisi hiçliğin, her türlü illüzyonun inkâr edilmiş biçimidir. Geriye meydan okuyan, dünyanın bir illüzyona benzediğini iddia edip, bir şeyler olması gerekirken neden hiçbir şey olmadığını soran ve "hiç bitip tükenmeyecek bir anlam görünümüne sahip hiçliğin peşini bırakmayan" radikal düşünceden başka bir şey kalmamıştır.

Bu bir karşı metafizik düşünce değil, tamamıyla metafizik düşünce karşıtı olarak nitelendirilebilecek bir düşüncedir.

François L'Yvonnet

---

[3] *Les Exilés du dialogue, a.y.*

NEDEN HER ŞEY HÂLÂ YOK OLUP GİTMEDİ?

> Zamandan söz ettiğim sırada onun varlığını hissedemiyorum.
>
> Bir yerden söz ettiğim sırada o yer ortadan kaybolup gitmiş oluyor.
>
> Bir insandan söz ettiğim sırada o insan ölmüş oluyor.
>
> Zamandan söz ettiğim sırada akıp geçmiş oluyor.
>
> Bu durumda insanın ortadan kaybolup gittiği bir dünyadan söz edebiliriz.

Burada söz konusu olan şey ortadan kaybolmadır yoksa tükenme, yok olup gitme ya da ortadan kaldırılma değil. Kaynakların tüketilmesi, türlerin yok edilmesi gibi şeyler fiziksel süreçler ya da doğal olgulardır.

Zaten bütün fark da burada yani insanoğlunun kesinlikle özgün bir ortadan kaybolma biçimi icat etmiş olan yegâne varlık olup, bunun doğa yasalarıyla hiçbir ilişkisinin bulunmamasındadır. Belki de bu bir ortadan kaybolma sanatıdır.

ARŞİMED'İN BULUNDUĞU NOKTA

İşe gerçeğin ortadan kaybolmasından başlayalım. İletişim araçlarıyla sanal teknolojinin ortaya çıktığı

ve her yerin değişik tipte ağlarla kaplandığı bir çağda gerçekliğin katledilmesinden yeterince söz edildi. Bu arada gerçeğin ne zaman ortaya çıkmış olduğu meselesi unutulup gitti. Biraz yakından incelendiğinde gerçek dünyanın bilimsel, analitik yöntemle değiştirilip dönüştürülme ve bu işin teknoloji aracılığıyla gerçekleştirilme kararının verildiği modernleşme çağında ortaya çıktığı görülmektedir. Hannah Arendt'in deyişiyle yeryüzü dışında (Galileo'nun teleskopu bulması ve matematiksel hesabın keşfedilmesiyle başlayan) bir Arşimed noktası icat edilerek doğal dünya kesinlikle bu noktanın dışında kalan bir yerlere taşınmıştır. Bu bir yandan dünyayı çözümlemeye ve dönüştürmeye çalışan insanın aynı zamanda bir gerçekliğe benzettiği dünyadan kopmaya başladığı andır. Öyleyse paradoksal bir şekilde gerçek dünyanın ortaya çıktığı andan itibaren ortadan kaybolmaya başladığı söylenebilir.

Sahip olduğu o istisnai öğrenme yeteneği sayesinde insan bir yandan dünyaya bir anlam, bir değer ve bir gerçeklik kazandırmaya çalışırken, diğer yandan bunlara koşut bir şekilde eriyip gitmelerini sağlayacak bir süreç başlatmıştır ("çözümlemek" sözcüğün gerçek anlamında "eritmek" demektir).

Hiç kuşkusuz daha önceki dönemlere giderek kavram ve dilyetisi sözcüklerinin de ne zaman ortaya çıkmış olduklarına bir bakmak gerekir. Çünkü insan şeyleri kafasında canlandırıp, isimlendirip kavramsallaştırarak var ederken aynı zamanda da onları ait oldukları ham gerçekliğin içinden kurnazca çekip alarak yok olmalarına neden olmaktadır. Örneğin, sınıf mücadelesi de Marx onu bu şekilde adlandırdıktan sonra ortaya çıkmıştır. Oysa Marx ona bu ismi yakıştırmadan önce de çok yoğun bir mücadele vardı. Bu ismi aldıktan sonra zaman içinde yoğunluğunu yitirmiştir. Bir şeye bir isim verilip, temsil edilebilir bir hale getirilip, bir kavram niteliği kazandırıldığı andan itibaren o şey bir hakikate dönüşme ya da kendini bir ideoloji olarak dayatma pahasına bile olsa yavaş yavaş canlılığını yitirmektedir. Bilinçaltı ve Freud tarafından keşfedilmesi konusunda da benzer şeyler söyleyebiliriz. Bir kavram ortaya çıkmaya başladığında temsil ettiği şey ortadan kalkmaya başlamaktadır.

Hegel, baykuş gün batarken uyanır demektedir.

Kendisinden sanki bir gerçeklikten, tartışılmaz bir gerçeklikten söz edercesine söz edilen ve hakkında bu kadar çok şey söylenen küreselleşme belki de artık popülaritesini yitirmiş bir hareket olup, biz şu anda başka bir şeyle cebelleşiyor olabiliriz.

Gerçek, kavramın içine bu yöntemle sokulup yok edilmektedir. Daha da paradoksal olarak nitelendirilebilecek bir şey varsa o da kavramın, fikrin (ama aynı zamanda fantazm, ütopya, düş ve arzunun) tam ters denilebilecek bir süreç aracılığıyla gerçekleştirilme anında nasıl ortadan kaybolduğudur. Gerçeklik abartılı boyutlara ulaşıp her şey yok olmaya başladığında, sınır tanımayan teknolojik olanaklar zihinsel ya da maddi anlamda her yeri sarıp sarmalamaya başladığında, insan sahip olduğu tüm olanakları zorlayarak –materyalizmin ulaştığı en üst aşama olarak nitelendirilebilecek istisnasız tüm yaşam alanlarından kovarak– kendisini içine kabul etmeyen yapay bir dünya oluşturup ortadan kaybolabilmektedir. (Marx'a göre bu yorumlama-

nın ulaştığı idealist bir aşama olup, bu aşamada dünyanın insandan yoksun bir dünya haline getirilmesinin önü alınamayacaktır). Böyle bir dünya kesinlikle nesneldir, çünkü ortada onun varlığına tanıklık yapabilecek hiç kimse kalmamıştır. Tamamıyla işlemsel bir biçim kazandırıldığından bizim tarafımızdan zihinsel bir şekilde canlandırılmaya ihtiyacı olmadığı gibi kafada yeniden canlandırılabilmesi de olanaksızdır.

Zira insanın temel özelliklerinden biri yeteneklerini sonuna kadar zorlamamakken, teknolojik nesnenin temel özelliklerinden biri yeteneklerini sonuna kadar zorlayarak bunların çok ötesine geçip, kendisiyle insan arasına kesin bir sınır çizgisi çekmek hatta yaşamın her alanında insana karşı kullanabileceği sınırsız sayıda olanağa sahip olup, belli bir süre sonra insanın tamamıyla ortadan kaybolmasını sağlamaktır.

Marx'ın öngördüğü modern dünya çelişki üstüne oturan, olumsuz sürecin itici güç görevi yaptığı bir yerken; zaman içinde giderek abartılı boyutlara ulaşan kusursuzlaşma çabasıyla şeylerin var olabilmek için artık karşıtlarına gerek duymadıkları, ışığın var olabilmek için artık gölgeye, dişinin var olabilmek için artık erile (ya da tersi) ihtiyaç duymadığı, iyiliğin artık kötülüğe, dünyanın ise artık bizim varlığımıza gerek duymadığı bir yer haline gelmiştir.

Bunlar bize insanın (ve bununla ilişkili her şeyin, örneğin Günthers Anders'in sözünü ettiği geçerliğini yitirmiş olmak, değerlerin can çekişmesi,

vs.) ortadan kayboluş biçiminin kendine özgü içsel bir mantığa boyun eğdiğini, insanlığın en büyük projesini gerçekleştirmesinin, evreni egemenlik altına alma gibi devasa bir projeyi gerçekleştirme arzusunun, her şeyi bilen bir varlık olmaya çalışmasının -ki, onun hayvan türlerinden çok daha hızlı bir şekilde ortadan kaybolmasını hızlandıran şey de budur- artık tüm doğallığını yitiren gelişme sürecini hızlandırmanın bir sonucuna benzediğini göstermektedir.

İnsan bütün bunları sıradan bir ölüm içtepisine boyun eğerek, kendi üstüne kapanmasına, zihinsel gerilemeye yol açabilecek birbirlerinden ayırt edilemeyen biçimlere dönüşerek değil; tam tersine gidilebilecek en uç noktaya kadar gitmesini sağlayacak bir içtepiye boyun eğerek, tüm gücünü ve yeteneklerini sergileyerek hatta işi ölümü bile ortadan kaldırmayı düşlemeye kadar götürerek yapmaktadır.

İşin en tuhaf olan yanı öyle ya da böyle yapmak arasında herhangi bir fark bulunmamasıdır. Yaşama arzusunu (Eros'u, tabii Eros sahip olunan tüm yeteneklerin ortaya dökülmesi, bilimsel araştırma, bilinç ve haz alma konularında derinleşmek anlamına geliyorsa) olabilecek en uç noktalara taşımak insanlığın yine sanal düzeyde ortadan kaybolmasına yol açmaktadır. Sanki bir yerlerde birileri bizim için böyle bir yazgı belirlemiş ve biz de uzun bir süreliğine bu programı yaşama geçirmek zorundaymışız gibi davranıyoruz ki, bu da insanı zorla apoptoz olarak adlandırılan hücrelerin kendi kendilerini yok etme sürecini başlatmasını düşünmeye zorluyor.

İnsan bütün bunları kendisinden kaçılması

olanaksız bir yazgıya benzetebilir ya da bir yazgı illüzyonu şeklinde algılayabilir. Biz de bu yazgının gidişatına boyun eğerek sonunda Canetti'nin sözünü ettiği o nokta, yani *vanishing point*'i aşıp (ufuk noktasının ötesine) geçmiş olabiliriz; başka bir deyişle insanlık farkına bile varmadan gerçeklik ve tarihe son vermiş; hakiki ve sahte arasındaki her türlü ayrım ortadan kaybolmuş olabilir, vs.

Bu durumda bizim ve sahip olduğumuz bedenin bizi tamamıyla egemenliği altına almış olan teknolojinin (düşüncenin yapay zekâya özgü bir ilk dönem/çocukluk dönemi hastalığı olarak görülmesi ya da insanın makineye özgü bir ilk dönem hastalığı, ya da gerçeğin sanala özgü bir ilk dönem hastalığı olması gibi) görünmez/hayaletleşmiş parçası, zayıf halkası, ilk dönem hastalığından başka bir şeye benzemediği söylenebilir.

Her şeyin hâlâ bir başlangıç noktası ve bir de sonu olduğuna, neden sonuç ilişkilerine, doğum ve ölüm, ortaya çıkma ve ortadan kaybolma süreçlerine boyun eğen çizgisel gelişme perspektifine uygun bir şekilde olup bittiğine inanılmaktadır.

ORTADAN KAYBOLMA SANATI

Ortadan kaybolma olayı başka bir şekilde, tekil bir olay ve belli bir şeyi arzulama, yani artık bu dünyaya ait olmama arzusu gibi de düşünülebilir ki, bu olumsuz bir şey olmayıp tam tersine bizim yokluğumuzda dünyanın (fotoğrafı) nasıl bir yere benzeyeceğini ya da sonun ötesinde neyin bulunduğu, öznenin ötesine geçildiğinde neyle karşılaşılacağı, her

türlü anlamlama biçimiyle her şeyin ortadan kaybolduğu ufuk çizgisinin ötesinde neyin bulunduğu, dünyada hâlâ olup biten bir şeyler olup olmadığı, şeylerin önceden programlanmamış bir şekilde ortaya çıkıp çıkmadıklarını öğrenme arzusu şeklinde de ifade edilebilir. Ortadan kaybolma tamamıyla dış görünümle ilgili bir şey olup, dünya o ilk ortaya çıktığı haline (yoksa yalnızca dil aracılığıyla yeniden canlandırılabilen gerçek dünyanın değil) benzeyen görünümüne ancak kendisine sonradan eklenen tüm değerlerin ortadan kaybolmasıyla yeniden kavuşabilecektir.

Burada ortadan kaybolma sanatının, bir başka stratejinin ilk belirtileriyle karşılaşılmaktadır. Burada değerler, gerçek, ideolojiler, nihai amaçlar çözülüp gitmiştir.

Ancak aynı zaman dilimi içinde ortaya bütün bunlarla oynama olanağı sunan (kesinlikle kültürel ve estetik bir anlama sahip olmayan) ve daha çok savaş sanatını andıran bir oyun çıkmıştır.

Modern dünyada sanat denilen şey –yalnızca gerçeğin bir başka gerçek üretme biçimi lehine ortadan kaybolmasını sağlama şeklinde değil, Hegel'in dediği gibi, sanat, sanat olarak nitelendirildiği süre içinde yavaş yavaş ortadan kaybolma şeklinde– ortadan kaybolabildiği ölçüde var olabilmektedir. Zaten gerçek ortadan kaybolabildiği ölçüde bir olay olma özelliğine, hayati bir öneme sahip olabiliyordu. Dikkat edilirse "olabiliyordu" diyorum, zira günümüzde ortadan kaybolan sanat ortadan kaybolmuş olduğunun farkında değildir. Zaten işin en kötü yanı da budur, çünkü uzun bir süreden beri içinde bulunduğu bu derin koma halinde yoluna devam

etmektedir.

Sanat, ortadan kaybolduktan sonra yaşamayı sürdüren her şeyin paradigmasına dönüşmüştür. Çok abartılı boyutlara varan üretimleri nedeniyle henüz ortadan kaybolmamış gibi görünmeye, canlı bir biçime sahip olduklarını göstermeye çalışanların yanı sıra ortadan kaybolmakla meşgul olanlar ve ortada görünmedikleri halde var olmayı sürdürenlerden de söz edebiliriz. Örneğin, politika dünyası bir mağaraya ait gölgeleri yansıtmaktan başka bir şey yapmazken, bu mağaranın içinde dolanan etten kemikten yoksun varlıklar etten kemikten yoksun olduklarının kesinlikle farkında değil gibidirler. Bu şekilde ortadan kaybolan kurumlar, değerler, bireylerin listesini yapmak çok zaman alacağı için bunu bir kenara bırakıyoruz.

Buna karşın maalesef insan olarak kendimize rağmen bundan böyle örneğin, klonlanma, enformatizasyon ve ağlar aracılığıyla bu yapay yaşam alanının bir parçasına dönüşmüş olabilir, ortadan kaybolmuş olmakla birlikte bir türlü tamamıyla ortadan kalkmış gibi görünmeyen bir şeyleri sonsuza dek sürdürebiliriz. Oysa asıl maharet ölmeden önce ve ölmek yerine ortadan kaybolmayı başarabilmektir.

Zaten hiçbir şey tamamıyla ortadan kaybolmadığı gibi ortadan kaybolan her şey de birtakım izler bırakır. Sorun her şeyin ortadan kaybolduğu bir yerde geriye nelerin kalmış olduğudur. Bu biraz Lewis Carroll'un Cheshire kedisinin başına gelenlere benzemektedir. Kedi biçimsel anlamda görünmez hale geldiğinde bile gülümsemeyi sürdürmektedir. Bu olay Tanrı'nın başına gelenlere de benzetilebilir, başka bir deyişle Tanrı ortadan kaybolduktan

sonra da yargılamayı sürdürmektedir. Gülümseyen bir kedi insanı yeterince korkutabilirken, kendisi görülmediği halde gülümsemeyi sürdüren bir kedi insanı daha da çok korkutabilir... Yargılayan bir Tanrı insanı yeterince korkuturken, bir de gittikten sonra yargılamayı sürdüren bir Tanrı düşünün...

Öyleyse ortadan kaybolan her şeyin -kurumlar, değerler, yasaklar, ideolojiler hatta düşünceler- kaçak bir şekilde yaşamayı sürdürdüğü ve gizli bir etkileme gücüne sahip olduğu söylenebilir. Antik çağ tanrılarının Hıristiyanlaşma döneminde şeytana dönüştürülmeleri gibi. Ortadan kaybolan her şey yaşantımızın içine eser miktarda sızarak boyun eğmekte olduğumuz güncel süreçten çok daha tehlikeli sonuçlara yol açabilmektedir. İçinde yaşamakta olduğumuz hoşgörü ve şeffaflık döneminde birer birer ortadan kaybolan yasaklar, denetimler, eşitsizliklerin zihinsel evrenimize kalıcı bir şekilde yerleştikleri görülmektedir. Hatta bilinçaltından hiç söz etmeden daha önceki yaşamlarımızın izlerini sürebileceğimizi düşleyebiliriz. Hiçbir şey tamamen ortadan kalkmamaktadır. Ancak burada parapsikolojik açıklamalara başvurmadan ve psikolojinin dışına çıkmadan tıpkı gerçekliğinkine benzer bir şekilde ortadan kaybolan özneyle ilgilenelim.

Bir irade, özgürlük ve yeniden canlandırma örneğine benzeyen özneyle bir iktidar, bilgi ve tarih öznesinin arkasında kendi hayaletini, suda yansıyan narsisik ikizini bırakarak gerçekten de ortadan kaybolduğu söylenebilir. Özne dağınık, belirsiz ve tözden yoksun bir öznellik yararına ortadan kaybolmuştur. Başka bir deyişle her şeyi kuşatan ve etten,

kemikten yoksun bomboş bir bilincin yansıtıldığı muazzam bir alana dönüştüren özne vücudun yaydığı uçucu bir maddeye benzemektedir yani her şey nesnellikten yoksun öznellik ışınları yaymaktadır. Artık her monad, her molekül kalıcı bir görünüm arz eden narsisizmle dur durak bilmeyen imgesel yinelemeler ağına düşmektedir. Artık hiçbir şeyle mücadele etmediği için ortadan kaybolan özne, dünyanın sonu geldiğinde karşılaşacağımız öznellik imgesi işte böyle bir şeye benzemektedir. Özne kendisinden kaçamadığı nesnenin, gerçeğin, Ötekinin, bir anlamda artık bu hiçbir şeyin karşı çıkamadığı olayın kurbanıdır.

En büyük rakiplerimiz artık bizi ortadan kaybolup gitmekle tehdit ediyorlar.

Ortadan kaybolmanın en büyük boyutlusu yalnızca şeylerin sanal düzeyden öteye geçmeyen bir töz değişikliğine uğraması, gerçekliğin iç içe geçmiş görünümlerden ibaret bir şeye benzemesi değil aynı zamanda öznenin sınırsız bir bölünmeye uğraması, bilincin gerçekliğin en ince ayrıntılarının içine kadar zincirleme bir şekilde püskürtülmesi demektir. Hemen her şeyi belirlediği, şeylerin gidişatı onunla özdeşleştirildiği andan itibaren bilinç (irade, özgürlük) yüzeysel bir şey haline gelmektedir. Din konusunda bir çözümleme yapan, yani dinle dünyayı özdeşleştirdiğini sanan kardinal Ratzinger de dini dünyaya (politika, toplumsal, vs.) hizmet eden bir şeye dönüştürerek yüzeyselleştirmektedir. Aynı nedenden dolayı her gün sıradan nesnelliği kendisinden ayırmakta zorlandığımız sanat yaşamdan farklı bir şey olarak kalmayı sürdüremediği için yüzeysel

bir şeye dönüşmüştür.

Öte yandan şiddet, tehdit, hastalık ya da ölümün olumlu anlamda ortadan kaybolmuş oldukları ileri sürülebilir. Oysa bilinçaltında tutulan her şeyin bu şekilde bertaraf edilmesi bunların bulaşıcı bir habis görünüme bürünerek toplumsal ve bireysel yaşamın içine sızmalarına neden olmaktadır.

Öyleyse ortadan kaybolmanın daha doğrusu bir biçim olarak ortadan kaybolmanın (aynı şekilde ortaya çıkmanın da) iyi ya da kötü olarak nitelendirilebilecek şöyle ya da böyle bir amaca hizmet edebilmesi olanaksızdır. Ortadan kaybolma konusunda üretmeyi sürdürdüğümüz hayallerin dışına çıkar ve haklı olarak birtakım şeylerin bir daha geriye dönüşü olmayacak şekilde ortadan kaybolacağını umarken ortadan kaybolma denilen şeye saygınlığının ya da basitçe gücünün, etkisinin yeniden kazandırılması gerekmektedir. Ortadan kaybolmayı yeniden nihai bir boyut olarak kabul etmek yerine içkin bir boyut görünümü kazandırmak hatta bana göre yaşamın ayrılmaz bir parçası haline getirmek gerekir. Ortadan kaybolmayı bilmeyen bir şeyin var olabilmesi mümkün değildir. Eğer şeyler konusunda çok mantıklı bir yorumlama yapılacaksa bu iş ortadan kaybolma yetenekleriyle doğru orantılı bir şekilde yapılmalıdır. Bundan daha güzel bir çözümleme kodu bulunamaz.

Gerçek ve ortadan kaybolma süreciyle açıklanması çok zor ilişkiler kurduğumuz söylenebilir. Bakılan her imgenin gerisinde kaybolup giden bir şey vardır. Zaten olayın insanı büyüleyen yanı da

budur. Tüm sanal gerçeklik biçimleri (telematik, enformatik, sayısal) gerçekliğin ortadan kaybolup gitmesine neden olmuştur ki, herkesi büyüleyen olay da budur. Resmî açıklamalara göre gerçek ve gerçeklik ilkesini bir külte dönüştürdük, oysa asıl külte dönüştürülen şey gerçek midir yoksa –günümüzde herkesin yanıtlanmasını beklediği soru budur– gerçeğin ortadan kaybolması mıdır?

Öyleyse sıradan eleştirel açıklamalar doğrultusunda aynı küresel manzara bir talihsizlik, kaçıp sığınılabilecek bir mutluluk evreni ya da insanın başına gelen mutluluk verici bir olay olarak yorumlanabilir.

Burada birbiriyle çelişen ikili postüla bir çözüm üretilmesini olanaksızlaştırmaktadır.

ANALOJİK BİÇİMDEN SAYISAL BİÇİME... EGEMEN OLANA

Artık son demlerini yaşadığına tanık olduğumuz gerçekliğin sistematik bir şekilde yok edildiğini gösteren en güzel örnek günümüzde imgenin başına gelenlerdir. Hiç gözünün yaşına bakılmadan sayısal imgeye dönüştürülen analojik imgenin ortadan kaybolmasıdır. İmgenin başına gelenlerden ders çıkartılması gerekmektedir, zira azgın gibi bir "nesnel" gerçeklik, teknolojinin yansıtma görevini üstleneceği nesnel bir hakikat arayışı peşinde koşan bizler açısından gerçekleştirdiğimiz son büyük buluş değişik imge üretim teknikleridir... Oysa günümüzde bir yansıtıcı görevi yapması gereken teknoloji kendini kaptırıp her şeye sanal, dokunmatik,

enformatik, sayısal bir "gerçeklik" kazandırdığından imge bu antropolojik devrimin en önemsiz ayrıntısı olarak kalmaya mahkum edilmiş gibidir.

Bu devrimin insanın kafasında en güzel şekilde canlandırılmasını sağlayacak örnek negatif şerit zorunluluğu ve gerçek dünyaya boyun eğmekten kurtularak sayısal bir görünüm kazanan fotoğraftır. Bu negatif şeritten ve gerçekten kurtulma süreci değişik boyutlarda sayısız sonuca yol açmıştır. Artık gerçek bir nesneye gerek kalmamıştır, çünkü bu nesnenin görüntüsü sayısal bir şekilde üretilebilmektedir. Fotoğraf çekmek özgün bir eylem olma niteliğini yitirmiştir, çünkü imge anında silinerek yeni baştan çekilebilmektedir. Eskiden tanıklığı tartışılamayan negatif kopya artık bu özelliğini yitirmiştir. Bu arada negatif aşamasında nesne ve imgeyi birbirlerinden ayıran banyo, baskı ve mesafe olayı da devre dışı bırakılmıştır. Banyo edilen film şeridi üzerinde yer alan imge dünya tarafından üretiliyor ve bu şerit sayesinde yeniden canlandırma özelliğine sahip olabiliyordu. Oysa doğrudan ekran üzerinde görülebilen sayısal imge, ekran üzerinde görülebilen yığınla imgeden yalnızca bir tanesidir. Otomatik makinenin çalışma biçimine boyun eğen yığının bir parçasıdır. Sayısal, dijital teknoloji biçime, bilgisayar programı bakışa egemen olduğunda hâlâ bir fotoğraftan söz edebilmek mümkün müdür?

Bütün bunlar basit bir teknik gelişme olarak nitelendirilemez; başka bir deyişle sayısal teknolojinin ortaya çıkmasıyla birlikte, nesnenin yansıttığı ışık ve bakışın birleşmesi sayesinde var olabilen her türlü analojik fotoğrafla, imge üretimine kesinlikle

bir son verilip, bunların hepsi feda edilmiştir. Sayısal teknoloji alanındaki gelişmelere koşut olarak yakında şeyleri üzerinde yansıtabilen negatif şerit, negatif duyarlı katman diye bir şey kalmayacaktır. Geriye yalnızca imge üretilmesini sağlayan bir bilgisayar programı, bir milyar pikselli dijital sonuç ve inanılmaz bir fotoğraf çekme, her şeyi görüntüleme, bilmem neyin fotosentezi gibi kolaylıklardan başka bir şey kalmayacaktır. Mecaz bir ifadeyle mevcudiyet ve yokluk, ortaya çıkma ve ortadan kaybolma (fotoğraf çekme eylemi kısa bir süreliğine bile olsa nesnenin "gerçekliğine" bir son verirken sanal imge ya da sayısal kayıt böyle bir şey yapamamaktadır, tabii banyo sırasında yavaş yavaş beliren imgeden söz etmeye bile gerek yok). Sayısalın ortaya çıkmasıyla birlikte fotoğraf çekimine özgü bu çok değerli hareketlerden yoksun kaldık.

Dünya ve dünyaya bakış değişti.

Özellikle son zamanlarda tanık olunan aşırı hızla ilerleyen teknolojik gelişmeler ortaya imgenin gerçeği "özgürleştirmesi" ve sayısal teknolojinin de imgeyi "özgürleştirmesi" gibi saçma sapan bir fikrin çıkmasına yol açmıştır. Sanki bol bol ve her şeyin fotoğrafının çekilmesi gerçek ve imgenin "özgürleşmesini" sağlayabilirmiş gibi. Böyle bir düşünce fotoğraf çekmeye karar vermek, nesne ile nazik ve karşıt anlamlı ilişki kurmak gibi bir riskin, meydan okumanın unutulması demektir. Buna "bakışın" başarısızlığa uğraması da denilebilir; başka bir deyişle bunlar fotoğraf çekme eyleminin ayrılmaz birer parçası olup nadiren karşılaşılan bir şeydir. Fotoğrafı özgürleştirebilmek olanaksızdır.

Bir kez daha yinelemek gerekirse bütün bunlar yaşamın tüm alanlarında, özellikle de düşünce, kavram, dilyetisi ve yeniden canlandırma alanlarında olup biten binlerce şey arasından seçilip alınmış hiçbir önemi olmayan örneklerden yalnızca bir, ikisidir. *Zihinsel evren ve düşüncenin ulaşabildiği her yer sonunda sayısallaştırılmaya boyun eğebilir.*

Bir tür integral hesaplama yöntemini andıran 0/1 üstüne oturan bilgisayar programının oluşturulmasıyla dilyetisi ve düşünce birbirlerine simgesel bir şekilde eklemlenme yeteneklerini tamamıyla yitirmişlerdir; başka bir deyişle burada da harfiyen aynı senaryo geçerlidir. Yakın bir gelecekte ışıklı ve karanlık alan karşılaştırması yapılamayacak, illüzyon ve gerçeklik arasında kararsız kalan bir düşünce, boşluk, sessizlik, çelişkiden söz edilemeyecektir. Bütün bunların yerini hiç durmayan bir akıntı, tek bir entegre devre alacaktır. Tıpkı sayısal zekânın imgeyi oynak bir üretim ve stoklama, "fotosentez" sürecine zorlaması gibi enformatik zekâ da gerçeğin tamamının üretilmesi, stoklanması ve "fotosentezlenmesi" konusunda aynı kolaylıktan yararlanmamızı beklemekte hatta bizi buna zorlamaktadır. İçine düşülen muazzam bir yanılsama varsa o da düşüncenin her yeri sarıp sarmalayan bir hesaplama biçimi ya da fotoğrafın her yeri sarıp sarmalayan imgeyle birbirine karıştırılmasıdır. Bu yönde ne kadar ilerlersek düşünce ve imgenin sırları ve bize verdikleri keyif duygusundan o kadar uzaklaşmış olacağız. Yalnızca sinirbilim alanlarında değil yaşamın tüm alanlarında beyne atfedilen anormal ayrıcalık bir hastalık göstergesine benzemektedir. Bu arada son zamanlarda Le Lay'nin

(Coca Cola reklamı hakkında konuşurken) zaman ayırabilen insan beyni önerisinden hiç söz etmeyelim. Paris belediyesinde çalışan kültür işlerinden sorumlu biri kendine rağmen daha da edepsizce ve komik şeyler söylemiştir: "Biz insan beynini reklam ve sermayeye değil kültür ve yaratıcılığa uygun hale getirmek istiyoruz!"

Hangi nedenle olursa olsun beyni bir alıcı, sinaptik bir terminal, gerçek zamanlı zihinsel bir imge ekranına benzetmek kadar yanlış bir şey olamaz (zaten bu anlamda beyni "yaratıcılığın" dayanağı yapmak "işlevsel" bir beyin ile reklam pazarı arasında bir karşılıklı bağıntı kurmaktan daha saçma bir düşüncedir). Kısaca tüm iletişim kuramlarının ileri sürdükleri aptalca önvarsayım doğrultusunda ("Hepimiz birbirinden habersiz birer alıcı ve verici" olup), beyin enformatik bir model, diğer sayısal makinelere benzeyen süper bir makine olarak görülmeye başlandığı andan itibaren beyin ve (sanal) gerçeklik aynı şekilde programlanmış bir ara yüz, bir döngüsel süreç ya da ayna görevi yapmaktan başka bir işe yaramamakta ve sonuç olarak hepsi yapay zekâ olarak adlandırılan şeyle ilişkilendirilmektedir. Bu çerçevede beyne kesinlikle düşünce üretiminin stratejik kaynağı olmak gibi ayrıcalık tanıyıp (tüm başka türden zekâ biçimleri, özellikle de yararsız işlevler bölgesine sürülen kötülük aleyhine) tıpkı jeopolitik evren örneğinde olduğu gibi her şeye egemen olmasını, bir egemenlik gücüne sahip olmasını sağlıyoruz. Beyne benzer bir tekelci konum kazandırmaya, onu benzer bir piramidal güçler sentezi haline getirmeye çalışıyoruz.

Bütün bunlar küresel bir egemenlik sürecinin temel özelliklerine benziyor. Fotoğraf ve sayısal teknoloji genel bir çözümlemeye hizmet eden mikromodel görevi yapıyorlar. Zira bu egemenlik insanla ilgili konulardaki tüm olumsuzluğun emilmesinden, 0/1 gibi basit, birleştirici, alternatifi olmayan bir formüle indirgenmesinden başka bir şey değildir. Tüm anlaşmazlıkların dijital yönteme başvurularak sona erdirilebileceğini ummak tamamıyla farklı bir potansiyele sahip olmakla ilgili bir şeydir.

İMGENİN MARUZ KALDIĞI ŞİDDET

İmgenin maruz kaldığı en son şiddet biçimi sayısal hesap ve bilgisayar aracılığıyla *yoktan var edilen* sentetik imgedir.

İnsanın artık imge, imgenin yol açtığı hayati öneme sahip "illüzyon" duygusu diye bir şey düşlemesi bile olanaksızdır, çünkü sentetik fotoğraf üretme işlemi sırasında referans görevi yapan bir şey olmadığı için gerçeğin var olmasına da gerek kalmamakta, imge bir sanal gerçeklik şeklinde üretilmektedir.

Dijital ve sayısal üretim imgeyle şeyler arasındaki benzerlik ilişkisine bir son vermekte, "düşlenebilen" bir gerçeğin varlığına izin vermemektedir. Fotoğraf çekme eylemi, yani özne ve nesnenin ortadan kaybolduğu o saniyelik yüzleşme anı (o deklanşöre basma anında dünya ve o dünyaya bakan göz saf dışı edilirken bir anlık bilinç yitimi, çok kısa süren bir ölüm anı imgenin mekanik bir şekilde üretilmesine yol açmaktadır) *dijital* ve sayısal *işlem sırasın-*

da ortadan kaybolup gitmektedir.

Bütün bunlar kesinlikle özgün bir araç olan fotoğrafın ölümüne yol açmaktadır. Analojik görüntüyle birlikte ortadan kaybolan bir şey varsa o da fotoğrafın özüdür. Analojik görüntü özne ve nesnenin aynı anda aynı yerde olduklarını gösteren bir kanıt niteliğine sahipti. Analojik görüntü demek boğazımıza kadar içine batacağımız, her yeri kaplayacak sayısalın son kez ertelenmesi demektir.

Analojik görüntünün referans olarak aldığı şey zaten içinden çıkılması olanaksız bir soruna benziyordu; bu durumda gerçek hakkında neler söylenebilir? Peki yeniden canlandırma süreci konusunda neler söylenebilir? Oysa sanal imge üretimiyle birlikte gönderen ortadan kaybolurken imge de teknik bir programlama tarafından yok edilmektedir. Duyarlı bir katman üzerinde beliren gerçek bir dünyadan söz edilemiyorsa (fikirlerin üstünde belirdiği duyarlı bir katmana benzeyen dilyetisi için de aynı şey geçerlidir) o zaman herhangi bir yeniden canlandırma sürecinden de söz edilemez.

Bundan daha ciddi bir sorun var. Analojik görüntüyü farklı kılan şey bir ortadan kaybolma, bir mesafe koyma, dünyayı bir anlığına dondurma/durdurma biçimine benzeyebilmesidir. Warhol'un sözünü ettiği şu üstünde bir şeyler görüldüğü halde hiçbir şey göstermeyen, bomboş bir imge niteliğine sahip olabilmesidir.

Sayısal ya da daha genelinde sentetik imgenin ne bir "negatifi" vardır ne de "kaydedildikten bir süre sonra" görülebilme olasılığı. Bu imgede ne ölen bir şeyler vardır ne de ortadan kaybolan bir şeyler.

Sentetik imge bilgisayar, cep telefonu, taşınabilen ya da taşınamayan düz ekranlı televizyon, vs. bir dayanaktan diğerine otomatik bir şekilde aktarılabilen, uyulması gereken bir dizi talimat ve bilgisayar programının ürünüdür. Otomatik bir şekilde elde edilen imgenin dağıtımı da otomatik bir şekilde yapılmaktadır.

Bu durumda üstünde bir şeyler görüldüğü halde hiçbir şey göstermeyen bomboş bir imgeye, bu boşluk, bu hiçliğe sahip çıkmak gerekir mi?

Anlamdan yoksun bırakılan imge olayın özünün, yani imgenin gösterdiğinden daha önemli bir şey olduğunun ortaya çıkmasını sağlamaktadır; tıpkı dilyetisinin ifade ettiği anlamdan daha önemli bir şey olması gibi.

İmgenin de bir şekilde ne gösterdiğinin farkında olmaması gerekmektedir. İmgenin bir araç olma özelliğini yitirmesi, ben bir imgeyim demeye çalışmaması gerekmektedir. İmge bir kurmaca, bir masal olarak kalmalı ve üstünde yer alan açıklanması olanaksız olayı yansıtmakla yetinmelidir. İmge kendi kurduğu tuzağa düşmemeli, belli bir şeyin imgesi olmaya mahkûm olmamalıdır.

Bu konuda başımıza gelebilecek en kötü şey imgeleri üretilemeyen, ne olduğu neresi olduğuna hiç bakılmadan, görülmeden sürekli fotoğrafı, filmi çekilemeyen, görüntüleri kaydedilemeyen bir dünyada yaşamaktır. Bu "gerçek" dünyanın yanı sıra imgenin de yok olup gitmesine neden olabilecek kadar büyük bir tehlikedir, çünkü gerçekle imgesi birbirinden ayırt edilemez hale geldiğinde, boğazına

kadar gerçeğin içine batan imge ondan imge olarak yararlanmaya kalkıştığında en azından istisnai bir şey, bir illüzyon, paralel bir evren olma özelliğini yitirerek, yok olup gitmektedir. İçinde yüzmekte olduğumuz imgeler denizinde, imge, imge olarak adlandırılabilecek kadar uzun bir süre izlenememektedir.

Oysa ben dünyayı tüm özgünlüğüyle otomatik bir şekilde yansıtabilecek bir imge düşlüyorum. Örneğin, Bizans döneminde yapılan ünlü tartışmada İkonoklastların düşledikleri dünyayı yansıtacak bir imge. İkonoklastların tül üzerindeki İsa'nın kutsal yüzü olarak adlandırdıkları imge gibi (bu bir tür elle hiçbir müdahale yapılmadan ilahi varlığın yüzünün otomatik bir şekilde bir yüzeye kopyalanmasıdır-*acheiropoiétique* = elle yapılmamış ya da el değmeden yapılmış) hemen o anda ilahi varlığın üzerinde belireceği imgeyi hakiki bir imge olarak nitelendiriyorlardı. Bu negatif film şeridi üstündeki görüntünün kağıda geçirilmesi türünden bir şeydir. Buna karşılık ilahi varlığın simülakrları olarak gördükleri elle üretilen [*cheiropoiétique*] tüm ikonları şiddetle reddediyorlardı.

Buna karşın fotoğraf çekme eyleminin bir tür "*acheiropoiétique*" bir olaya benzediği söylenebilir. Gerçek ve gerçek düşüncesine hiç ilişmeden ışığın otomatik bir şekilde kaydedilmesi olarak nitelendirilebilecek fotoğraf, bu otomatik kayıt işlemi sayesinde dünyanın insan eli değmeden edebi bir şekilde yorumlanmasını sağlayan bir prototipe benzetilebilir. Böyle bir imge üzerinde beliren dünya yalnızca bu dünyaya ait izlerin yer aldığı, henüz hiçbir şeyin

simüle edilmediği hiçbir insan elinin değmediği ve özellikle hakikat diye bir şeyin bulunmadığı (zira insan zihninin kusursuz bir örneği olarak adlandırılabilecek bir şey varsa o da hakikat ve nesnel gerçekliktir) o ilk ortaya çıktığı anda sahip olduğu bir büyüleme gücüne sahip olabilmektedir.

Fotoğrafik imgeye ısrarla bir anlam yüklenmeye çalışılmaktadır. Böyle bir şey yapmak nesnelere poz verdirmek demektir. Zaten üstlerinde bir öznenin bakışlarını hissettikleri anda şeyler kendilerine anlam kazandıracak pozlar vermeye başlamaktadır.

Hemen her zaman bizim üstünde yer almadığımız, var olmadığımız bir dünya düşlemedik mi? İnsanlardan yoksun, hiçbir insani müdahaleye izin verilmeyen şiirsel bir dünya hayal etmedik mi? Şiirsel dilyetisinden çok büyük bir zevk alınmasının nedeni dilyetisinin anlama boyun eğmeden de sahip olduğu maddi ve edebi özellikleri sergileyebilmesidir. Bizi büyüleyen şey budur. Çevrik sözcük [*anagramme*], deforme edilmiş imgeler, "halı yüzeyindeki gizli figür" için de aynı şeyi söyleyebiliriz. *The Vanishing Point of the Language* (dile özgü ufuk noktasının ötesi).

"Halı yüzeyindeki gizli imge" gibi fotoğrafın da sözcüğün hem teknik hem de metafizik anlamında bir şeyleri ifşa etme görevini yerine getirdiği söylenemez mi? *The Vanishing Point of the Picture* (imgeye özgü ufuk noktasının ötesi).

Özellikle sayısal teknolojiye sahip fotoğraf makinelerinin olanaklarının sonuna kadar zorlanmaya

çalışılması kaçınılmaz bir şekilde seri halinde fotoğraflar çekilmesine yol açmaktadır. Dünyaya özgü bir ayrıntıyı yakalayabilecek önsezilerden yoksun olup, bu dünyanın sahip olduğu anlam ve görünümleri bitirip tüketemeyen bu çok sayıda aynısından oluşan seriyel ve sayısal imge boşluk doldurmaya yaramaktadır. Günümüzde insanlar kendilerini çok sayıda aynı görüntüyü çekmekten alıkoyamamak gibi bir uç duyguya sahiptirler.

Bunun artık bir fotoğraf olduğu söylenemeyeceği gibi sözcüğün gerçek anlamında bir imge olmadığı da söylenebilir. Bunların daha çok imgeyi öldüren türden şeyler oldukları söylenebilir. Aynı olayın "tematik" sekanslar, seriler halinde –bunların sayıları giderek artar gibi görünmekle birlikte aslında birbirlerini yok etmekten başka bir işe yaramamaktadır ki, bu da haberin/bilginin sıfır derecesine kadar gidebilmektedir– insanın midesini bulandıracak kadar çok sayıda çekilmiş fotoğrafla sergilenmesi yüzünden bu cinayetin önü alınamamaktadır.

Bu şekilde davranarak dünyaya karşı bir şiddet uygulandığı gibi imgeye, bağımsız imgelere karşı da bir şiddet uygulandığından söz edilebilir. Oysa bir imgenin bağımsız, kendine ait simgesel bir uzama sahip olması gerekir. Yaşayan imgeler –burada söz konusu olan şey "estetik" nitelik değildir– bu simgesel uzama diğer pek çok uzamı eleyerek sahip olabilmektedir. Hakiki imgeler arasında sona ermek bilmeyen bir rekabet vardır. Oysa sayısal teknoloji ürünü fotoğraflar çizgisel bir şekilde art arda dizilmek durumunda olan genlere bezemektedir.

Bunun tam karşıtı sayılabilecek bir perspektiften bakılarak fotoğrafın tamamıyla soyut bir şeye –*cosa mentale*– (daha önceden fotoğraflanmış bir dünyanın zihinde canlandırılmasına) benzediği söylenebilir. Daha önceden görüntülenmiş bir dünyaya ait görüntülerin elde edilebilmesi için fotoğraf çekilmesine gerek yoktur. Burada objektif açı değiştirdikçe kafada canlandırılan dünya da değişecektir. Bu bir tür kendi kendine bakarak kendinden geçen fotoğraf olarak da yorumlanabilir.

İmgenin ayarı tamamıyla bozulmuştur. Fotoğraf, her şeyin fraktal ve mikroskopik boyutlarda görüntülenmeyi şart koştuğu, ne olursa olsun görülebilmeyi sağlayan bir teknoloji çılgınlığıyla her şeyi olağanüstü ayrıntılı bir şekilde sunarak yok edebilen bir şeye benzemektedir. Burada fotoğraf artık biçim oyunlarıyla fotoğraf olma özelliğini yitiren bir şeyden çok, tıpkı *değişik ağlar içinde zihinsel bir şekilde eriyip gidebilen* ve artık tamamıyla bir hayalete dönüşebilen birey gibi dünya da kendine ait bir imgeden diğerine kendiliğinden sıçranmasını sağladığı otomatik bir yer değiştirme işlemine benzemektedir.

Bu ayar bozukluğunun en uç aşaması sentetik imgedir. Prenses Diana'yı ölüm halinde gösteren hileli fotoğraflardan stüdyolarda üretilen sahte röportajlara kadar hemen her yerde bizzat nesnenin karşısına geçerek fotoğraf çekmek diye bir şey kalmamıştır. Güncel olayları sanal bir şekilde yansıtmakta zorlanan, yeniden yaşanması mümkün olamayacak bir anın tespiti olma niteliğini yitiren imgenin artık zaman boyutuyla da hiçbir ilişkisi kalmamıştır.

Sanal imgede bu zamansal kesinlikten, şu analojik imgeye özgü zamansal *punctum*'dan eser yoktur. Eskiden, yani deyim yerindeyse "gerçek dünyada" yaşanırken Barthes fotoğrafın kesinlikle var olan bir şeyin kesinlikle yokluğuna tanıklık eden bir imge olduğunu söylüyordu. Sayısal fotoğraf ise henüz olup bitmemiş ancak yokluğu hiçbir anlam ifade etmeyen şeyi anında/gerçek zaman dilimi içinde gösteren bir imgedir.

Fotoğraf çekme eyleminin sayısal bir özgürlüğe kavuşturulması, fotoğraf çekimini kişisel bir olay olmaktan çıkartarak yalnızca teknik bir araç görevi yapması gereken makinenin kendi kendine zincirleme imge üreten bir araca dönüşmesine yol açmaktadır ki, bunun kusursuz bir seri üretim biçimi olduğu söylenebilir. Bu yapay zekânın bir tür imge alanındaki eşdeğerlisidir. Sayısal teknolojiye sahip bir fotoğraf makinesiyle çekilen imgelerin tamamını, "analojik" dünyada insanın aklından bile geçiremeyeceği, üstünde her türlü oynanma, düzeltme, tekrarlanma olanağı tanıyan bitmek bilmeyen bir seriye benzetebilmek mümkündür. Bu tür bir imge insanı çektiği fotoğrafın sonucunu görmeyi heyecanla beklemek gibi bir duygudan alıkoyuyor, başka bir deyişle bakılan şeyle bu şeyin fotoğrafını aynı anda görebiliyorsunuz ki, bunun gülünç bir birlikteliğe benzediği, polaroit makineyle çekildikten sonra yavaş yavaş ortaya çıkan görüntüyle tam bir kontrast içinde olduğu söylenebilir. Sayısal teknolojinin sahip olamadığı şey budur. Yavaş yavaş ortaya çıkamadığı için de artık bakış, negatif şerit ve mesafe olayıyla ilişkisi kalmayan evrensel bir pikselleştirme sürecinin rastlantısal bir parçasından başka bir şey olamamaktadır. Bu dünyaya yeni bir bakış biçimi olup küreselleşmeninkinden bir farkı yoktur. Burada küreselleşmeden kasıt her şeyin aynı programa, tüm imgelerin aynı "genoma" boyun eğmesi demektir. İşte bu yüzden sayısal teknolojiye geçişin basit bir teknolojik gelişme, daha üstün bir otomatik işleyişe sahip olma biçimi hatta imgenin tamamıyla özgürleştirilmesi olarak görülmesi yanlıştır.

Zira sayısal teknoloji kabul edilemez bir şeydir; başka bir deyişle sayısal teknoloji aracılığıyla gerçeğin sınırları içinde yer alan hiçbir şeyle çelişmeyen ve yalnızca imgelerden oluşan bir dünya oluşturulabileceği ileri sürülmüştür. Oysa böyle bir şey yapmak analojik görüntünün zorlanmasından çok bu devrimin sayısal zekâ aracılığıyla bundan böyle insanlığın geneline yayılarak bütün dünyada tarih ve öznel çelişki sorunu olmayan tek bir birey gibi özgür bir şekilde hareket edebilmesi anlamına gelmektedir...

Giderek yaygınlaşan bu sayısal teknolojiye sahip fotoğraf makinesinin insan zekâsının tümünü özetlediği ve bundan böyle tamamıyla özerk olup, insanın bu teknoloji karşısında var olabilmek için ölmeyi kabul etmek zorunda olduğu görülmektedir. İnsanın ölümsüz olabilmek için teknolojik anlamda ortadan kaybolması, sayısal düzenin bir parçası haline gelmesi gerekmektedir.

"Tek başına geniş bir alan işgal etmenin simgesi olan ideal örümcek bir yandan ağını örerken aynı anda da bu ağın kendisi gibi algılanmaya başlan-

maktadır. Daha da güzel bir şekilde ifade etmek gerekirse ben artık ne örümcek ağına düşen bir sinek ne ağını ören örümceğim. Ben kendisinden başka bir şeye benzemeyen, belli bir merkez çevresinde değil gelişigüzel bir şekilde dört bir yana doğru genişleyip giden ağın kendisiyim."

Oysa bu ayan beyan bir ölümsüzlük biçimidir ve işin aslına bakılacak olursa insana yapay zekânın üstünlüğünden başka bir seçenek bırakılmamıştır.

Bu sistemli ortadan kaybolma biçimi gidebileceği en uç noktalara kadar götürüldüğünde karşılaşılan manzara bu teknolojinin evrensel düzeyde kabul görmekle birlikte nasıl çalıştığını hâlâ hiç kimsenin bilmediği (sayısal teknoloji ürünü koyunlar neyi düşler? Dick) ve insanı şaşırtan, paradoksal sorular sorulmasına yol açtığıdır:

— Her şey ortadan kaybolmaya mı mahkûm edilmiştir ya da daha kesin bir ifade kullanmak gerekirse neden her şey hâlâ ortadan kaybolmamıştır? (Böyle bir soru hiç var olmamış bir felsefe tarafından sorulan ve buradakiyle çok az benzerlik taşıyan bir paradoksa yol açmaktadır: *Bir şeyler olması gerekirken neden hiçbir şey yok?*)

— Neden her şey evrensel bir niteliğe sahip değil?

— Bütünsel bir gerçeklik, bir başı ve bir sonu olan sayısal bir programlama düşünün büyüsüne kapılmış durumdayız. Gerçek tüm söylevlerde yer alan bir *leitmotif*, bir saplantıya benziyor. Oysa bi-

zim gerçekten çok önüne geçilemez bir sürece benzeyen gerçeğin ortadan kayboluş biçimi tarafından büyülenmiş olduğumuz söylenebilir.

— Sonuç olarak ortaya gerçekten de gizemli olduğu söylenebilecek şöyle bir soru çıkmaktadır: Bu karşı konulması olanaksız küresel güç nasıl olur da, dünyanın, en özgün yanlarının yok edilmesine karşı duyarsız kalmasına yol açabilir? Böyle bir tasfiye süreci, bu bütünsel gerçeklik diktatörlüğü dünyayı nasıl bu kadar kolay etkileyebilir ve büyüleyebilir? Burada büyüleyici olan şey kesinlikle gerçeklik değil gerçekliğin ortadan kayboluşudur. Bunun yol açtığı başka bir sonuç da bu küresel gücün çok küçük ya da kendi başlarına bir anlam ifade etmeyen (*rogue events*, terörizmin yanı sıra Ebu Garip olayının fotoğrafları, vs.) olaylar karşısında neden güçsüzleştiği ve savunmasız bir durumda kaldığıdır.

Bu içinden çıkılması olanaksız soruları yanıtlamak yerine, okuyucuyu, gerçekleştirdiğimiz güncel sayısal "devrimin" kesinlikle karşı savı olarak nitelendirilebilecek, şu kendisinden hiç söz edilmeyen diğer antropolojik devrime göndermek istiyorum (çok çabuk sona eren sapkın düşünceler hariç bu devrimden gerçekten de hemen hemen hiç söz edilmemiştir).

İKİLİK (*DUALİTÉ*)

Bu devrimin adı karşı çıkılması olanaksız bir altın kural olan ikiliktir. İnsanın özü olarak nitelendirilebilecek bu temel unsurla karşılaşabilmek için antropolojinin kökenlerine inmeye gerek yoktur,

çünkü ikilik denilen şeyle her yerde karşılaşılmaktadır. Bu insani öz yalnızca yukarıda sorulmuş olan sorulara hiçbir şekilde yanıt vermeye yanaşmamakla yetinmeyip aynı zamanda her türlü insani girişimi (bunların hepsi kendilerine istenilen biçimlerin verilemediği, herhangi bir şeyle bütünleşmek ya da uzlaşmak istemeyen sentetik, kendi kendine yeten ve bilinçli bir şekilde unutulmuş girişimlerdir) her zaman başarısızlığa uğratmaktadır.

Normal insan temelde her zaman bir modeli (bu bir eylem modeli, toplumsal ya da düşsel bir proje şeklinde olabilir) örnek alarak ya da almadan yaşar ama aynı zamanda bu modele karşı her zaman meydan okur. Aynı hareket onu hem güdümler hem de güdümlenmesini engeller. Bu konuda psikoloji, psikanaliz ya da insan bilimleri alanındaki herhangi bir başka dala başvurulmasına gerek yoktur. Bunlar uzlaşılmaz olanla uzlaşabilmek amacıyla oluşturulmuştur. Sonuç, insanoğlu her zaman örnek aldığı modelin hem başarılı hem de başarısız olabilmesi için elinden geleni yapar. Burada da bir kusur, sapkınlık ya da ölüm içtepisinden söz etmeye gerek yoktur. İnsana bu karşıtlık üstüne oturan enerjiyi kazandıran şey doğuştan itibaren sahip olunan ikiliktir. Normal insan böyle biridir. Onu kendisiyle barıştırmaya ve yukarıda sorulan sorulara bir çözüm aramaya kalkışmak tamamıyla akıl dışı bir şey, bir kandırmaca olarak nitelendirilebilir.[1]

Günümüzde kendisi ve yaptıklarıyla tek yanlı ve olumlu bir ilişki kurabilen herkesin *anormal* olduğu söylenebilir. Bu tamamen egemenlik altına, denetim altına alınmış (tamamıyla normalleştirilmiş) bir insandır. Bunlar çok sayıda olup ikili ve içinden çıkılamayan düşünceleri kafalarından silerek gerçekliğe, kendi ürettikleri gerçekliğe inanan insanlardır. Gerçek dünya, gerçek olması gereken dünya hakkında kuşkular duyulmasına son veren bu olumlu yoğunlaşmanın sırrı henüz çözülememiştir. Bu da bizi kötülüğün zekâsının nasıl bir şey olduğu sorusunu sormaya itiyor.

[1] Stanislaw Lec'e göre iyi ki insanların zekâsına güvenilebiliyor. Onların anlayamadıkları o kadar çok şey var ki.

Teknolojik güdümleme sayesinde basit varlıklara dönüştük.

Sayısal güdümleme aşamasında gelindiğinde bu basitleştirilme çılgınlık boyutlarına ulaştı.

Bu durumda karnından konuşan kötülük hakkında neler söylenebilir? Eskiden radikal düşünceler konusunda neler söyleniyorsa onlar söylenebilir; başka bir deyişle radikal düşünce insanı terk edip gittiğinde, insan kendi kendisiyle barıştığında ve sayısal teknoloji sayesinde tek tip bir görünüme büründüğünde, her türlü eleştirel düşünce ortadan kaybolduğunda bu kez de nesneler radikalleşmektedir. Karnından konuşan kötülük teknolojinin kendisine dönüşmüş gibidir.

Zira ikilik ne unutulabilir ne de yok edilebilir. Oyunun kuralı ikiliktir. O bir tür şeylerin kesinlikle tersine çevrilmesini sağlayan karşı çıkılması olanaksız sözleşme kuralıdır.

Eğer insan kendine özgü ikilik kuralı tarafından terk edilmişse bu durumda roller değişmekte, yani makine yolunu şaşırmakta, kusurlu ve sapık, şeytani, karnından konuşan bir şeye dönüşmekte-

dir. İkilik denilen şey güle oynaya öteki tarafa geçmektedir.

Öznel ironi ortadan kaybolduğunda –ki, sayısal oyunda ortadan kaybolmaktadır– ironi nesnel bir görünüme bürünmekte ya da çenesini kapatmaktadır.

Başlangıçta Söz vardı. Sessizlik ondan sonra ortaya çıktı.

Artık ortada son denilebilecek bir şey kalmadı...

Ocak 2007